

חינוך לחיים

פרשת במדבר

"איש על דגלו" – התורה מאריכה בסדר הדגלים והעמדת כל שבט ושבט ע"פ דגלו, ובודאי האריכה התורה בזה ללמדנו ארחות חיים ודרכי ישר. ואנו נלמד שעל האדם להכיר את "דגלו" ותכונותיו, כדי שיוכל לקיים על ידם את השליחות שלמענה הוא נוצר כמאמר הרה"ק מטשורטקוב "תעודת האדם על הארץ אשר נוצר עליה ומה ה' דורש מעמו יוכל להכיר בכשרונות שעטרו היוצר כל". וכמו שביארו בשם הנצי"ב את הנאמר בעשרת הדברות "לא תשא את שם ה' אלוקיך לשווא" ומבאר, כי הנה הקב"ה חנן כל יציר נוצר בתכונה וכשרון מסוים אשר בו יוכל במיוחד לכבד את ה' ולרוממו, וכמו שאומר המדרש "כבד את ה' מהונך" – ממה שחננו, והכשרון הזה לא בא לאדם מכוחו ופעולתו, אלא הקב"ה טבע בו תכונה זו משחר ילדותו למצו יוכל למלא את התפקיד המוטל עליו כפי שגזרה חכמתו העליונה וזה אזהרת הלאו לא תשא, שלא יבזבז את מתנת ה' ולא ישתמש בכשרונותיו כראוי.

ואיך ידע האדם מה תפקידו? אומר ר' זושא שכשם שאין פרצופיהן שווים כך אין דעותיהם שוות, ואם בפרצופיהם שונים ק"ו שהם נבדלים בפנימיותם, ולכל נברא יש תפקיד המיועד לו מהשמים ועליו למלא את שליחותו המיוחדת. והכשרון הבולט שיש לאדם שאליו הוא נמשך ומשתוקק הוא תפקידו המיועד לו מהשמים שהנשמה מתאוה למלא את תפקידה ולעשות רצון קונה ו"דוחפת" את האדם לבטא את כשרונו המיוחד. וזה הביאור בדברי חז"ל "לעולם ילמד אדם תורה במקום שליבו חפץ" כי נטיית הלב מורה כי אכן זהו המקום המיועד לו מה' ושייך לשורש נשמתו.

עפ"ז מיישב הסתירה בדברי חז"ל מצד א' כת' "קנאת סופרים תרבה חכמה" ומצד ב' מסופר "באחד שהיה עינו צרה במשנתו של חבירו, נתקצרו חייו ונפטר לו" רואים שקנאת סופרים לא הרבתה לו חכמה... וההסבר שסתם קנאה אין בה כל טובה, והקנאה הכשרה היא, שיאמר אדם לעצמו כמו שפלוני מנצל את כשרונו וממלא את תפקידו לפי מה שהתברך, אף אני אעשה כמותו ואנצל את כשרונותי וכוחותי לפי מה שחנן אותי אלוקים. כי אם נלמד איש מרעהו להשתמש בכוחות ובכשרונות לטובה ולברכה נגיע כל אחד לרום המעלה שבידו להגיע.

וכך מפרשים את הפס' בקהלת "שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחרותך והלך בדרכי לבך" והסביר רש"י בשבת ס"ג שמח בתלמודך, למוד משמחה ומטוב לב, לפי שאין הילוך עבודת ה' בתמידות של כל בני אדם שווין, זה עוסק בתורה ועמלה כל היום, וזה פורש לעבודה, וזה לגמילות חסדים.. וגם בתורה עצמה אין כל דרך לימוד שווה... ואם בא אדם לשאול איזו דרך ישרה שיבור לו בדרך לימודו? על זה אמר קהלת "והלך בדרכי לבך" מה שלבו נמשך אחריו ברור שמזלו חזי כי זה ענין טוב לפי כח נפשו.

גם בדרך הלימוד תלוי בתכונת נפשו ונטיית ליבו כפי שכותב ה"שבט מוסר": "הנני מוסר לך דבר אשר תרדוף אחריו ויהיה חיים לנפשך וענקים לגרגרותך, לעולם יהיה עיקר לימודך בדבר של תורה שלבך חפץ יותר... ורמז לדבר "כי אם בתורת ה' חפצו" כלומר תורת ה' תלויה בדבר שלבו חפץ לעסוק". אך צריך להזהר שלא יעשה אדם דין לעצמו להחליט מה חלקו ודרכו בתורה לפני שיתייצב עם מורה דרכו, שהרי מאוד יתכן שזה עצת היצר "שהרבה עצלות עושה" ומחפש דרך קלה.. במקום ש"תכבד העבודה על האנשים"...

וזוהי יסוד היסודות בחינוך - כפי שכתב הגר"א שצריך לחנכם כפי תכונות נפשם וכדברי הפס' "חנוך לנער על פי דרכו" - דרך מזלו וטבעו כן תחנכהו לעשות מצוות. ואז "גם כי יזקין לא יסור ממנה" אבל כאשר תעבירהו על מזלו, עתה ישמע לך מיראתו אותך, אבל אח"כ בעת יוסר עולך מעל צוארו יסור מזה, כי אי אפשר לו לשבר מזלו.

עוד נלמד מהאריכות על מעלת הסדר וארגון (ונקיון) כל דבר על מקומו שזה אינו רק בגדר הנהגות טובות והרגלים רצויים בחייו של כל בן ישראל שהוא בן מלך, אלא חלק בלתי נפרד מהתורה והמצוות. כמו שכתב הרמב"ם שממטרות התורה, הטהרה וההתרחקות מן הלכלוכים והטינופים ושלא יהא האדם כבהמה, נקיון הבגדים ורחיצת הגוף וסילוק הלכלוכים גם זה ממטרות התורה. האדם מצווה לשמור על נקיון גופו ובגדיו, וכמו שמסופר על הלל שטרם שהלך להתרחץ אמר שהולך לקיים מצווה. ובזכות הנקיון והטהרה ניצל עם ישראל בכל הדורות מפגעים ומתחלואים הודות להרגלי נקיון וטהרה שהושרשו בהם כחלק בלתי נפרד מחייהם. וכתב הרש"י הירש שסדר ונקיון בגיל צעיר הם הערובה למידות טובות בגיל מבוגר. וכן נאמר שאם האדם מקפיד על סדר ונקיון, על ממונו ורכושו שלו ושל זולתו, וכן על נקיון גופו וסדריו - אז אפשר להכיר בו כאדם השלם.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com